

Різниця між ними полягає в тому, що якщо господарсько-організаційні санкції є заходами організаційно-правового характеру, то адміністративно-майнові санкції — це заходи майнового впливу. Ці два види санкцій мають різні форми в конкретних видах господарювання.

Література

1. Хозяйственное право Украины: Учебник / Под ред. А. С. Васильева, О. Подцерковного. — Х.: Одиссей, 2005. — С. 258, 262.
2. Шишкин С. Н. Вопросы ответственности в предпринимательских отношениях // Развитие хозяйственного законодательства на современном этапе: Материалы междунар. науч. конф. 29 апреля 2004 г. — М., 2004. — С. 127–131.
3. Вівник О. М. Господарське право: Курс лекцій. — К.: Атіка, 2004. — С. 333–334.

УДК 347.77.043

Е. Е. Бекірова

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЛІЦЕНЗУВАННЯ ПЕВНИХ ВИДІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження правового регулювання ліцензування певних видів господарської діяльності обумовлюється тенденціями розвитку сучасної економіки України. У правовому регулюванні ліцензування недостатня системність, є недоліки в концепції, що тягне за собою необхідність здійснення комплексного наукового дослідження проблем ліцензування та його правової основи.

У цьому зв'язку дослідження проблем ліцензування у науці господарського права викликається назрілими суспільними потребами. Воно органічно входить до кола проблем удосконалення господарського законодавства. Це, зокрема, стосується юридичної відповідальності за порушення законодавства про ліцензування певних видів господарської діяльності.

У науковій літературі відзначалась як важливість проблем відповідальності у сфері ліцензування, так і недоліки її побудови в законодавстві. Так, О. М. Олейник відзначає, що в господарсько-правовому змісті основною є проблема відповідальності підприємця та контролюючого органу у процесі здійснення ліцензійного підприємництва. За деякими видами діяльності встановлені різні заходи впливу на порушника правил здійснення підприємницької діяльності. Причому спектр заходів відповідальності є широким — від штрафів, обчислювальних у кратному відношенні до мінімального розміру оплати праці, до кримінального покарання [1].

На думку Г. Осадчука, норми про відповідальність не повною мірою відображають баланс інтересів органів ліцензування та господарюючих суб'єктів. За порушення порядку ліцензування і ліцензійних умов стосовно суб'єктів господарювання встановлено чіткі міри відповідальності (штрафні, анулювання ліцензії тощо). А от за затримку у видачі ліцензії, невидачу ліцензії, порушення

інших вимог законодавства орган ліцензування, максимум, може нести відповідальність у формі відновлення порушеного права суб'єкта господарювання [2].

Закон «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» (далі — Закон «Про ліцензування...») [3] передбачає тільки дві статті (ст. ст. 22, 23), що регламентують відповідальність за порушення у сфері ліцензування.

Згідно зі ст. 22 Закону посадові особи органів ліцензування та спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування у разі недодержання законодавства у сфері ліцензування несуть відповідальність згідно із законом. Відповідно до ст. 23 Закону «Про ліцензування...» шкода, заподіяна порушенням законодавства у сфері ліцензування, підлягає відшкодуванню за позовами заінтересованих осіб у порядку, визначеному законом.

Однією з цивільно-правових санкцій слід вважати визнання в судовому порядку недійсним правочину юридичної особи, вчиненого нею без відповідного дозволу (ліцензії). Стаття 227 Цивільного кодексу України визначає правові наслідки укладення юридичною особою правочину, якого вона не мала права вчиняти. Правочин юридичної особи, вчинений нею без відповідного дозволу (ліцензії), може бути визнаний судом недійсним. Якщо юридична особа ввела другу сторону в оману щодо свого права на вчинення такого правочину, вона зобов'язана відшкодувати їй моральну шкоду, завдану таким правочином.

Згідно зі ст. 22 Закону до суб'єктів господарювання за провадження господарської діяльності без ліцензії застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафів у розмірах, встановлених законом. Зазначені штрафи спрямовуються до Державного бюджету України. Рішення про стягнення штрафів приймаються органом, на який згідно з чинним законодавством покладено функції контролю за наявністю ліцензій.

Відповідно до Закону України «Про державну податкову службу в Україні» [4] функції контролю за наявністю у підприємців ліцензій покладено на органи державної податкової служби. Ці органи мають право згідно з цим Законом накладати на громадян, які провадять без ліцензії підприємницьку діяльність, що підлягає ліцензуванню, штраф — від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також конфіскувати в судовому порядку виготовлену продукцію, знаряддя виробництва та сировину.

Згідно із Законом України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» можливе застосування такої санкції, як адміністративний арешт активів щодо підприємців, які провадять господарську діяльність, що підлягає ліцензуванню, без відповідної ліцензії. Арешт активів полягає у забороні вчиняти будь-які дії щодо своїх активів, які підлягають арешту, за винятком дій з їх охорони, зберігання і підтримання в належному функціональному та якісному стані.

За порушення законодавства у сфері ліцензування передбачена також адміністративна та кримінальна відповідальність.

Згідно зі ст. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення здійснення діяльності без державної реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності, що містить ознаки підприємницької, або здійснення без одержання ліцензії

видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, — тягне за собою накладення штрафу у розмірі від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої. Дії, передбачені частиною першої цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за те ж порушення, — тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої.

Відповідно до ст. 202 Кримінального кодексу України здійснення без державної реєстрації, як суб'єкта підприємницької діяльності, що містить ознаки підприємницької та яка підлягає ліцензуванню, або здійснення без одержання ліцензії видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до законодавства, чи здійснення таких видів господарської діяльності з порушенням умов ліцензування, якщо це було пов'язано з отриманням доходу у великих розмірах, — карається штрафом від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на той самий строк.

У Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» від 25.04.2003 р. № 3 вказано, що можливість настання кримінальної відповідальності за злочини, передбачені ст. ст. 202–205, 222 Кримінального кодексу України, є додатковою гарантією діяльності держави у сфері правового регулювання економічних відносин і захисту конституційних прав осіб, які займаються господарською діяльністю, та засобом сприяння стабілізації національної економіки. Суспільна небезпека цього злочину полягає в порушенні порядку регулювання підприємницької діяльності, встановленого для захисту державних і суспільних інтересів, прав і законних інтересів громадян [5].

Визнаючи важливість кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері ліцензування певних видів господарської діяльності, разом з тим не можна не погодитися з Ж. А. Іоною, що забезпечення легітимності підприємництва одними тільки заходами кримінального покарання практично неможливе, тому що юридичні особи (на відміну від громадян) не є суб'єктами кримінальної відповідальності. Таким чином, покарання підприємств-порушників як суб'єктів нелегітимної підприємницької діяльності може здійснюватися виключно в рамках адміністративного або господарсько-правового впливу. Не менш значну роль у створенні ефективного механізму відповідальності за нелегітимне підприємництво повинні мати заходи господарсько-правового характеру [6].

У літературі критикувалась неефективність передбачених законодавством санкцій за порушення законодавства про ліцензування і висловлювались пропозиції про їх заміну іншими діючими санкціями. Так, С. Половко відзначає, що деякі з санкцій застосовуються дуже рідко через складний механізм їх реалізації та недостатню ефективність. Слід підтримати позицію вченого, що перевага має належати санкціям у вигляді штрафу, який повинен обчислюватися у розмірі, кратному діючій на день його накладення мінімальній заробітній

платі або неоподаткованому мінімуму доходів громадян, що дозволить уникнути складних розрахунків і оперативно покарати порушника [7].

У результаті дослідження можна дійти таких висновків.

Санкції за порушення законодавства про ліцензування мають різну галузеву належність:

- відшкодування шкоди у зв'язку з порушенням законодавства у сфері ліцензування та визнання в судовому порядку недійсним правочину юридичної особи, вчиненого нею без відповідної ліцензії, — цивільно-правові санкції;
- штраф, що стягується відповідно до податкового законодавства органами державної податкової служби; адміністративний арешт активів — фінансові санкції;
- анулювання ліцензії, передбачене ст. 21 Закону, — адміністративно-господарська санкція;
- адміністративна відповідальність у вигляді штрафу згідно зі ст. 164 КпАП України;
- кримінальна відповідальність суб'єктів господарювання згідно зі ст. 202 Кримінального кодексу України.

У Законі «Про ліцензування...» передбачені тільки три з вищевказаних санкцій (анулювання ліцензії, фінансові санкції у вигляді штрафів, відшкодування збитку), при цьому механізм їхньої реалізації встановлений в інших законах. Інші санкції встановлені Цивільним кодексом, Кодексом про адміністративні правопорушення, Кримінальним кодексом України, Законом «Про державну податкову службу» та ін.

Вважаємо за необхідне внесення змін та доповнень в КпАП України, зокрема доповнення статтею, де передбачити адміністративну відповідальність у вигляді адміністративного штрафу за подання фізичною особою — суб'єктом господарювання до державного органу (посадової особи) відомостей, що передбачено Законом «Про ліцензування...» і необхідно для здійснення цим органом (посадовою особою) його законної діяльності, у перекрученому вигляді.

Література

1. Олейник О. М. Правовые основы лицензирования хозяйственной деятельности // Закон. — 1994. — № 6. — С. 18.
2. Осадчук Г. Окремі проблеми у сфері ліцензування // Юридичний журнал. — 2003. — № 7. — С. 50.
3. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 36. — Ст. 299.
4. Про державну податкову службу в Україні: Закон України від 4 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 6. — Ст. 38.
5. Дудоров О. О., Мельник М. І., Хавронюк М. І. Злочини у сфері підприємництва: Павч. посіб. — К.: Атіка, 2001. — С. 222.
6. Иопова Ж. А. Правовые проблемы легитимации предпринимательства // Государство и право. — 1997. — № 5. — С. 50.
7. Половко С. Відповідальність за здійснення підприємницької діяльності без спеціального дозволу (ліцензії) // Право України. — 1997. — № 9. — С. 25.